

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС**ЛУЦ Д. М.,**

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права,
науковий співробітник
Науково-дослідної частини
(Запорізький національний університет)

ГРЕЧКОВСЬКИЙ Д. В.,

магістр права, молодший науковий
співробітник Науково-дослідної частини
(Запорізький національний університет)

УДК 347.763:631.147-035(477)

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2022.6.17>**ПРАВОВІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ОРГАНІЧНОЇ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ**

Щорічна тенденція щодо збільшення попиту на органічну продукцію актуалізує необхідність дослідження правових аспектів її реалізації, адже саме в нормативно-правових актах мають закладатися базові аспекти регулювання обігу такої продукції.

Встановлено, що умови реалізації органічної сільськогосподарської продукції є важливою складовою організаційно-правового механізму органічного виробництва.

Констатується, що особливості реалізації органічної сільськогосподарської продукції визначаються Законом «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції», Порядком (детальними правилами) органічного виробництва та обігу органічної продукції та іншими нормативно-правовими актами. Встановлено необхідність дотримання законодавства в сфері захисту прав споживачів органічної продукції. Зосереджено увагу на тому, що реалізація органічної сільськогосподарської продукції можлива тільки суб'єктами господарювання. В цьому аспекті запропоновані зміни до Закону України «Про особисте селянське господарство», які виправляють наявну законодавчу колізію в частині реалізації надлишків органічної сільськогосподарської продукції учасниками особистих селянських господарств. Обґрунтовано необхідність доповнення Типових правил роботи оптових ринків сільськогосподарської продукції пунктом, який встановлював би умови продажу органічної сільськогосподарської продукції. Окрім цього, зосереджено увагу на необхідності налагодження правових механізмів взаємодії між реалізаторами органічної продукції, органами державного контролю (нагляду) за органами сертифікації, операторами, що, у підсумку, має запобігати потраплянню на ринок маркованої неорганічної продукції, як органічної.

Викладені основні вимоги, яких мають дотримуватися при реалізації органічної продукції (реалізації органічної продукції виключно суб'єктами госпо-

дарювання; дотримання правил зберігання органічної продукції; необхідності наявності відповідного сертифікату та державного логотипу для органічної продукції).

Ключові слова: *органічне виробництво, реалізація органічної продукції, обіг органічної продукції, сертифікація органічного виробництва, зберігання органічної продукції.*

Luts D. M., Grechkovsky D. V. Legal aspects of the sale of organic agricultural products in Ukraine

The annual trend of increasing demand for organic products actualizes the need to study the legal aspects of their sale because the basic aspects of the regulation of circulation of such products should be laid down in the normative legal acts.

It was established that the conditions for the sale of organic agricultural products are an important component of the organizational and legal mechanism of organic production.

It is noted that the specifics of the sale of organic agricultural products are determined by the Law “On Basic Principles and Requirements for Organic Production, Circulation and Labeling of Organic Products”, the Procedure (detailed rules) of Organic Production and Circulation of Organic Products and other legal acts. The need to comply with legislation in the field of protection of the rights of organic products consumers has been established. Attention is focused on that the sale of organic agricultural products is only possible by economic entities. In this aspect, amendments to the Law of Ukraine “On Personal Peasant Farming” are proposed, which will correct the existing legislative conflict regarding the sale of surplus organic agricultural products by members of personal peasant farms. The necessity of supplementing the Standard rules for the operation of wholesale markets of agricultural products with an item that would establish the conditions for the sale of organic agricultural products is substantiated. In addition, attention is focused on the need to establish legal mechanisms of interaction between sellers of organic products, state control (supervision) bodies over certification bodies, and operators, which, in the end, should prevent non-organic products, which enter the market, from being labelled as organic.

The main requirements that must be observed when selling organic products are outlined (sale of organic products exclusively by economic entities; compliance with the rules for storing organic products; the need to have an appropriate certificate and state logo for organic products).

Key words: *organic production, sale of organic products, circulation of organic products, certification of organic production, storage of organic products.*

Виходячи зі змісту ст. 4 Закону України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» від 10.07.2018 р. (далі – Закон про органічне виробництво), серед обов’язків операторів встановлюється зобов’язання проходити сертифікацію органічного виробництва та/або обігу органічної продукції для підтвердження відповідності вимогам законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції та взаємодіяти з органами сертифікації, з якими вони уклали договір на проведення сертифікації, забезпечуючи безперешкодний доступ інспекторів з органічного виробництва та/або обігу органічної продукції до своїх потужностей та відбору зразків, а також надавати на вимогу органів сертифікації документи, необхідні для сертифікації органічного виробництва, у тому числі доступ до фінансових документів [1].

З огляду на категорійний апарат, передбачений у ст. 1 Закону про органічне виробництво, під обігом органічної продукції розуміється будь-яке переміщення або зберігання

органічної продукції з метою реалізації, крім переміщення або зберігання маркованої органічної продукції для цілей реалізації кінцевому споживачу [1].

Згідно із передбаченими вимогами Порядку (детальних правил) органічного виробництва та обігу органічної продукції, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 970 від 23.10.2019 р., «кожен оператор повинен зберігати та надавати на вимогу органу сертифікації таку документацію: у разі органічного виробництва та обігу органічної продукції – журнали обліку та інші записи щодо виробництва, закупівлі, приймання та зберігання продукції, транспортні та платіжні документи за поставлені товари / надані послуги; у разі обігу органічної продукції – транспортні та платіжні документи за поставлену органічну продукцію, сертифікати, що підтверджують відповідність органічного виробництва та/або обігу органічної продукції вимогам законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції; у разі обігу органічної продукції в частині імпорту – транспортні та платіжні документи на імпортовану продукцію, сертифікат, що засвідчує органічне виробництво та/або обіг такої органічної продукції у державі походження, сертифікат, що підтверджує відповідність обігу такої продукції вимогам законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції, митні документи» [2].

Вищевикладене детермінує необхідність дослідження правових аспектів реалізації органічної продукції за законодавством України.

У вітчизняній правовій науці питань правового регулювання органічного виробництва торкались такі вчені, як О. Г. Бондар, А. П. Гетьман, В. М. Єрмоленко, І. В. Ігнатенко, В. О. Мельник, В. В. Носік, А. С. Овчаренко, Т. К. Оверковська, В. Ю. Уркевич, Д. В. Федчишин, М. В. Шульга та інші. На окрему увагу заслуговує монографія Т. А. Кунділовської «Формування ринку органічної продукції в Україні: теоретичні та практичні аспекти» (2019). Певні питання економіко-правових аспектів розвитку ринків органічної продукції висвітлені у матеріалах науково-практичної конференції «Органічне виробництво: право і бізнес» (2021). Варто також відзначити публікації колектива авторів Федчишина Д. В., Ігнатенко І. В., Бондаря О. Г. «Правове забезпечення продовольчої безпеки та раціонального землекористування при здійсненні органічного виробництва в Україні у контексті євроінтеграції» (2022) [3], «Правові питання розвитку органічного землеробства в Україні» (2019) [4].

Метою статті є дослідження правових аспектів реалізації органічної продукції за законодавством України та формулювання пропозицій щодо їх вдосконалення.

Загальні вимоги до реалізації органічної продукції встановлені ст. 35 Закону про органічне виробництво, відповідно до якої реалізація органічної продукції дозволяється будь-якими суб'єктами господарювання лише за наявності відповідного сертифіката (копії), виданого оператору, що виробив відповідну продукцію, та відповідного маркування згідно з вимогами, встановленими законодавством у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції. Особи, які здійснюють реалізацію органічної продукції, при прийнятті такої продукції до реалізації повинні пересвідчитися у наявності сертифіката, виданого оператору, що засвідчує відповідність процесу виробництва продукції та її обігу вимогам законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції. Особи, які здійснюють реалізацію продукції, маркованої як органічна, без відповідного сертифіката (копії), несуть відповідальність згідно із Законом про органічне виробництво [1].

Окрім цього, продукт, що маркований як органічний, але не відповідає вимогам законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції, підлягає вилученню з реалізації як органічний. Така продукція може реалізовуватися як неорганічна за умови виправлення маркування [1].

Отже, можемо говорити про необхідність дотримання законодавства в сфері захисту прав споживачів органічної продукції. В цьому аспекті поділяємо позицію О. М. Михайленко щодо необхідності забезпечення захисту прав споживачів шляхом реалізації якісних, безпечних та сертифікованих органічних продуктів харчування [5].

Першою вимогою, на якій варто зосередити увагу, є те, що реалізація органічної продукції дозволяється будь-якими суб'єктами господарювання (за наявності відповідних документів та при дотриманні правил реалізації продукції).

Цілком поділяємо позицію Ю. М. Павлюченко, згідно якої «реалізацію органічної продукції можуть здійснювати тільки суб'єкти господарювання, діяльність яких на підставі ст. 263 ГК України може набувати форми оптової та / або роздрібною торгівлі, до організації та здійснення якої законом можуть висуватися спеціальні вимоги» [6, с. 171–172].

Разом із цим, за такої конструкції виникає певна неузгодженість в контексті реалізації органічної продукції членами особистих селянських господарств. Адже, виходячи зі змісту дефініції «оператор», ним може бути лише юридична особа чи фізична особа-підприємець, яка займається виробництвом та/або обігом продукції відповідно до вимог законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції. Однак, як унормовано у ст. 1 Закону України «Про особисте селянське господарство», ОСГ – це господарська діяльність, яка проводиться без створення юридичної особи фізичною особою індивідуально або особами, які перебувають у сімейних чи родинних відносинах і спільно проживають, з метою задоволення особистих потреб шляхом виробництва, переробки і споживання сільськогосподарської продукції, реалізації її надлишків та надання послуг з використанням майна особистого селянського господарства, у тому числі й у сфері сільського зеленого туризму [7]. У свою чергу, відповідно до ст. 3 Господарського Кодексу України (далі – ГКУ) під господарською діяльністю розуміється діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, спрямована на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність.

Ч. 2 ст. 55 ГКУ до суб'єктів господарювання відносить:

1) господарські організації – юридичні особи, створені відповідно до Цивільного кодексу України, державні, комунальні та інші підприємства, створені відповідно до ГКУ, а також інші юридичні особи, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані в установленому законом порядку;

2) громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані відповідно до закону як підприємці [8].

В контексті нашого дослідження звернемось до ст. 7 ЗУ «Про особисте селянське господарство», за якою члени особистого селянського господарства мають право реалізовувати надлишки виробленої продукції на ринках, а також заготівельним, переробним підприємствам та організаціям, іншим юридичним і фізичним особам [7]. Окрім цього, виходячи із норм ст. 1 Закону України «Про особисте селянське господарство», діяльність, пов'язана з веденням особистого селянського господарства, не відноситься до підприємницької діяльності [7]. Стаття ж 2 Закону про органічне виробництво передбачає, що «дія закону про органічне виробництво не поширюється на виробництво та обіг продукції, призначеної для власного споживання...» [1]. Як бачимо, прослідковується певна колізія, коли, з одного боку, члени особистого селянського господарства мають право реалізовувати надлишки виробленої продукції на ринках, а також заготівельним, переробним підприємствам та організаціям, іншим юридичним і фізичним особам, але, з іншого – вони не можуть вважатися операторами органічного виробництва без наявного статусу фізичної особи-підприємця. З метою виправлення цієї суперечності пропонуємо четвертий абзац ст. 7 ЗУ «Про особисте селянське господарство» викласти у такій редакції: «реалізовувати надлишки виробленої продукції на ринках, а також заготівельним, переробним підприємствам та організаціям, іншим юридичним і фізичним особам за умови наявності статусу господарюючого суб'єкта у передбачених законодавством випадках».

У реченні заявленої тематики вважаємо, що необхідно вживати дієві заходи з підтримки розвитку органічного виробництва серед особистих селянських господарств. Цілком слушною з цього приводу є думка Т. О. Коломєєць та Л. М. Бухаріної щодо необхідності формування дієвої системи державної, муніципальної та недержавної підтримки виробників органічної продукції з акцентом на тваринництво та мікро- і малі підприємства та підвищення пропаганди виробництва органічної продукції, у тому числі з залученням окремих домашніх господарств, що функціонують у містах та сільській місцевості [9, с. 82].

Другою вимогою визначимо зберігання органічної продукції, яке має свою специфіку. Зокрема, відповідно до ст. 32 Закону про органічне виробництво під час зберігання не запакованої органічної продукції повинні забезпечуватися облік, ідентифікація такої продукції та/або кожної її партії як органічної продукції та унеможливлення її змішування з неорганічною продукцією, у тому числі продукцією перехідного періоду та/або забруднюючими речовинами. Окрім цього, під час виробництва органічної продукції забороняється зберігання разом з органічною продукцією будь-яких неорганічних речовин, крім речовин, дозволених законодавством у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції [1].

Значна частина органічної продукції в Україні реалізується на оптових ринках сільськогосподарської продукції (далі – ОРСП), які є юридичними особами, предметом діяльності яких є надання послуг, що забезпечують здійснення оптової торгівлі сільськогосподарською продукцією, і яким в установленому Законом України «Про оптові ринки сільськогосподарської продукції» порядку надано статус ОРСП [10]. Правила роботи ОРСП розробляються кожним окремим ОРСП на підставі Типових правил роботи оптових ринків сільськогосподарської продукції [11]. Правовий аналіз цих правил дає підстави стверджувати про відсутність згадки у них про органічну продукцію. Враховуючи наявність окремих вимог для зберігання органічної продукції, цілком логічним кроком, на нашу думку, буде доповнення 7 розділу Типових правил роботи оптових ринків сільськогосподарської продукції пунктом, який встановлював би умови продажу саме органічної сільськогосподарської продукції.

Виходячи із вимог ч. 1 ст. 35 Закону про органічне виробництво, важливою вимогою для реалізації органічної продукції є наявність відповідного сертифікату (копії), виданого оператору, що виробив відповідну продукцію, що, у свою чергу, є документальним підтвердженням відповідності органічного виробництва та/або обігу органічної продукції вимогам законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції, що видається органом сертифікації [1]. Враховуючи те, що метою нашого дослідження не є розкриття питань особливостей отримання сертифікату, ми зупинимо увагу лише на деяких аспектах, які є актуальними на сьогодні та стосуються сфери обігу органічної продукції. Зокрема, зосереджуємо увагу на тому, що Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо безперебійного виробництва та постачання сільськогосподарської продукції під час воєнного стану» внесені зміни до перехідних положень Закону про органічне виробництво, якими встановлено, що «до 1 липня 2024 року суб'єкти господарювання, які не є операторами відповідно до цього Закону (Закону про органічне виробництво), мають право реалізовувати сільськогосподарську продукцію як органічну та використовувати напис «органічний продукт» у власних назвах продуктів та торговельних марках, а також позначення та написи «органічний», «біодинамічний», «біологічний», «екологічний», «органік» та/або будь-які однокореневі та/або похідні слова від цих слів з префіксами «біо-», «еко-», за умови наявності чинного сертифіката, що засвідчує виробництво та/або обіг органічної продукції згідно із законодавством іншим, ніж законодавство України, виданого органом іноземної сертифікації» [12].

5 січня поточного року Держпродспоживслужба проінформувала, що «наразі оператори ринку можуть здійснювати виробництво/обіг органічної продукції виключно за законодавством іншим, ніж законодавство України. Для цього оператори ринку повинні бути сертифіковані органом іноземної сертифікації, який включений до Переліку органів іноземної сертифікації» [13]. Окрім цього, на офіційному сайті вказаного ЦОВВ йдеться про те, що «продовжуються роботи з ведення Переліку органів іноземної сертифікації, який опублікований на офіційному вебпорталі Держпродспоживслужби, та містить відомості про 52 органи іноземної сертифікації з 23 країн світу, що є важливим для визнання сертифікатів, що засвідчують органічне виробництво та/або обіг органічної продукції згідно із законодавством іншим, ніж законодавство України [13].

Окрім цього, зауважуємо, що серед повноважень Держпродспоживслужби є здійснення державного контролю (нагляду) за органами сертифікації та операторами, а також проведення моніторингу органічної продукції на ринку з метою запобігання потраплянню на ринок неорганічної продукції, маркованої як органічна [14].

Цілком поділяємо занепокоєння Ю. М. Павлюченко, яка пише: «У контексті забезпечення належного функціонування ринку органічної продукції не врегульованим залишилося питання наслідків зупинення дії або скасування сертифіката для реалізації такої продукції (наприклад, продукції, яка вироблена до прийняття рішення про зупинення дії сертифіката через незабезпечення оператором вільного доступу до його потужностей)». Також підтримуємо її пропозицію щодо необхідності конкретизації правових наслідків зупинення дії або скасування сертифіката для реалізації органічної продукції [6, с. 172].

Водночас, зауважуємо, що відповідно до ст. 6 Закону України «Про оптові ринки сільськогосподарської продукції» серед основних напрямів діяльності оптових ринків сільськогосподарської продукції, з поміж іншого, є:

- забезпечення постачання населенню якісної сільськогосподарської продукції;
- забезпечення достовірною інформацією операторів оптових ринків сільськогосподарської продукції про кон'юнктуру ринку сільськогосподарської продукції та споживчу якість такої продукції;
- забезпечення здійснення ветеринарно-санітарного контролю та нагляду відповідно до Правил здійснення ветеринарно-санітарного контролю та нагляду для оптових ринків сільськогосподарської продукції, що затверджуються Кабінетом Міністрів України [10].

Отже, можемо зробити висновок, що, оптові ринки є зацікавленими у продажу якісної органічної продукції. Це ж саме слід сказати і відносно інших продавців органічної продукції.

Виходячи із ст. 7 Закону України «Про вилучення з обігу, переробку, утилізацію, знищення або подальше використання неякісної та небезпечної продукції», спеціально уповноважені органи виконавчої влади, які здійснюють державний контроль і нагляд за якістю та безпечністю продукції, на підставі результатів відповідних перевірок видають у межах своїх повноважень обов'язкові для виконання власником продукції рішення про вилучення з обігу неякісної та небезпечної продукції і подальше поводження з нею [15]. Отже, заपुरкою успіху, на нашу думку, має бути тісний та злагоджений зв'язок між реалізаторами органічної продукції, органами державного контролю (нагляду) за органами сертифікації, операторами та системний моніторинг органічної продукції на ринку з метою запобігання потраплянню на ринок неорганічної продукції, маркованої як органічна.

Останньою вимогою, яку ми виділимо в межах нашого дослідження, є необхідність наявності на органічній продукції Державного логотипу для органічної продукції, який, виходячи із вимог ч. 7 ст. 34 Закону про органічне виробництво, наноситься виключно на продукцію, вироблену відповідно до законодавства України у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції, що підтверджено сертифікатом, що засвідчує відповідність процесу виробництва продукції та її обігу вимогам законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції [1]. Відповідний державний логотип затверджений наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України № 67 від 22 лютого 2019 року [16].

Підсумовуючи викладене, можемо зазначити, що при реалізації органічної продукції необхідно дотримуватися вимог щодо:

- реалізації органічної продукції виключно суб'єктами господарювання;
- дотримання правил зберігання органічної продукції;
- необхідності наявності відповідного сертифікату;
- необхідності наявності державного логотипу для органічної продукції.

Окрім цього, у зв'язку із ганебною російською воєнною агресією проти України законодавець подовжив можливість здійснювати обіг органічної продукції виключно за законодавством іншим, ніж законодавство України.

Констатуємо, що законодавство України в сфері захисту прав споживачів та виробництва та обігу органічної продукції захищає споживача від можливих підробок та постачання на ринки не якісної органічної продукції. В цьому аспекті зосереджуємо увагу на необхідності налагодження зв'язків між органами сертифікації, контролю, продавцями та споживачами органічної продукції.

Список використаних джерел:

1. Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції : Закон України від 10.07.2018 р. № 2496-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2496-19> (дата звернення: 03.10.2022).
2. Про затвердження Порядку (детальних правил) органічного виробництва та обігу органічної продукції : Постанова Кабінету Міністрів України від 23.10.2019 р. № 970. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/970-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 03.10.2022).
3. Fedchyshyn D., Ignatenko I., Bondar O. Legal provision of food security and rational land use in organic production in Ukraine in the context of European integration: monograph. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2022, 250 p.
4. Fedchyshyn D., Ignatenko I., Bondar O. Legal issues of development of organic farming in Ukraine. *Juridical Tribune*. 2019. Volum 9. Special Issue. P. 15-28.
5. Михайленко О. Г. Розвиток органічного сільського господарства в системі євроінтеграційних процесів в Україні. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. Вип. 6. С. 40–43.
6. Павлюченко Ю. Правове регулювання ринку органічної продукції. *Актуальні проблеми правознавства*. 2020. Вип 1. С. 170–175.
7. Про особисте селянське господарство : Закон України від 15.05.2003 р. № 742-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/742-15#Text> (дата звернення: 03.10.2022).
8. Господарський кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 436-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення: 03.10.2022).
9. Т. О. Коломоєць, Л. М. Бухаріна. Щодо розвитку ринків органічної продукції: економіко-правовий аспект. *Органічне виробництво: право і бізнес* : матеріали науково-практ. конф. Запоріжжя : «Гельветика», 2021. С.80–83.
10. Про оптові ринки сільськогосподарської продукції : Закон України від 25 червня 2009 р. № 1561-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1561-17#Text> (дата звернення: 03.10.2022).
11. Про затвердження Типових правил роботи оптових ринків сільськогосподарської продукції: Наказ Міністерства аграрної політики України від 19 лютого 2010 р. № 73. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0270-10#Text> (дата звернення: 03.10.2022).
12. Про внесення змін до деяких законів України щодо безперебійного виробництва та постачання сільськогосподарської продукції під час воєнного стану : Закон України від 12 травня 2022 р. № 2246-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2246-20#Text> (дата звернення: 03.10.2022).
13. Обіг органічної продукції: на що звертати увагу. *Держпродспоживслужба*. : веб-сайт. URL: <https://dpss.gov.ua/news/obih-orhanichnoi-produktsii-na-shcho-zvertaty-uvahu> (дата звернення: 03.10.2022).
14. Органічна продукція має стати нашою унікальною торговою пропозицією» – Владислава Магалецька. *Держпродспоживслужба*. : веб-сайт. URL: <https://dpss.gov.ua/news/organichna-produkciya-maye-stati-nashoyu-unikalno-torgovoyu-propoziciyeyu-vladislava-magalecka> (дата звернення: 03.10.2022).
15. Про вилучення з обігу, переробку, утилізацію, знищення або подальше використання неякісної та небезпечної продукції : Закон України від 14 січня 2000 р. № 1393-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1393-14#Text> (дата звернення: 03.10.2022).
16. Про затвердження державного логотипа для органічної продукції : Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 22 лютого 2019 р. № 67. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0261-19#Text> (дата звернення: 03.10.2022).

